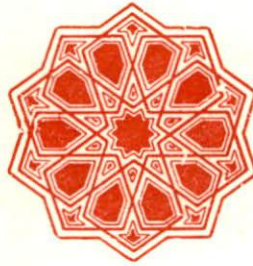

ANKARA ÜNİVERSİTESİ

İLÂHİYAT FAKÜLTESİ DERGİSİ

ANKARA ÜNİVERSİTESİ İLÂHİYAT FAKÜLTESİ
TARAFINDAN YILDA BİR ÇIKARILIR

Cilt : XXVI

Makalelerin sorumluluđu yazarlarına aittir.

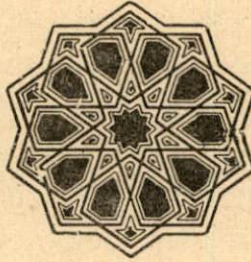

ANKARA ÜNİVERSİTESİ

İLÂHİYAT FAKÜLTESİ DERGİSİ

ANKARA ÜNİVERSİTESİ İLÂHİYAT FAKÜLTESİ
TARAFINDAN YILDA BİR ÇIKARILIR

Cilt : XXVI

ATATÜRK VE DİN*

Doç. Dr. Beyza BİLGİN

Atatürk ve din... Bu iki kavram niçin yanyana geldi? Bunları yan yana getirerek üzerinde konuşmamızı isteyenlerin bizden bekledikleri nedir? Veya onları böyle bir konuda açıklama istemeye yönelten ihtiyaç nedir? Sorularımıza cevap vermeden önce kavramlarımızın üzerinde duralım: Din nedir? Atatürk kimdir?

Din nedir?

İnsanın, kendini farketdiği çağdan itibaren, yaşamasını sürdürebilmek için çevresini, onu mânâlandırabilmek için de çevresi ile birlikte kendisini araştırma konusu yaptığı bilinmektedir. En eski kaynaklar olan mitolojilerin ve kutsal kitapların belirttiği gibi, ilk çağın insanların da bu böyledir, çağımızın gelişmiş insanında da. Hayatın mânâsı henüz çözülememiştir. Nereden geliyoruz? Nereye gidiyoruz? Niçin varız? Yaşamamızın mânâsı nedir? Bu arayış insanın insanlık özelliği olarak kabul edilir ve içgüdüden gelir.

“İnsan, Allah’ı arayan varlıktır”. Bilim ve felsefe insanın, henüz açık olan bu sorularının ürünüdür. Soruların cevabı henüz verilmemiştir, fakat katedilen mesafeler insana çok şeyler kazandırmıştır. Soruların asıl cevabı ise, bilim ve felsefeyi aşan bir alandan gelir ve “din” dediğimiz vakıayı oluşturur. Din, bilim ve felsefe gibi insanın arayışlarının ürünü değil, insanı arayışın ürünüdür. Çünkü özellikle İslâm dinine göre insan Allah’ı aradığı gibi Allah da insanı aramaktadır. O, insan tarafından bilinmek istemektedir. İnsanı yaratmasının sebebi budur. İnsan Allah’ı bilmeli ve O’na hizmet etmelidir. Başka bir deyişle, O’na hizmet etmekte olduğunun bilincine varmalıdır. Bütün diğer yaratıklar insana emanettir. İnsan Allah’ın vekilidir. Allah’ın izni ile onları tanıyacak, kullanacak ve yücelecektir. Bu yolda başarılı olabilmesi

* Atatürk’ün 100. Doğum yıldönümü dolayısıyla Ankara Zübeyde Hamm Kız Meslek lisesinde verilen konferansın metnidir.

için Allah insana, yine insanlar arasından seçtiği araçlarla, yani peygamberlerle yardım eder, öğütlerde bulunur, kitaplar gönderir. Böylece insanın yeryüzündeki varlığının sebebi ve mânâsı bildirilmiş olur. Tabii aynı zamanda menşei ve sonu, yani kaderi de bildirilmiş olur. Bununla birlikte bu bildirimler yorumlanarak dünya görüşü haline getirilirken, ortaya çıkan yorumlardan birini tek doğru kabul etme ve ettirme çabaları, insanları bölmekte ve taassuba sürüklemektedir. Böylece bölünen ve gruplaşan insanlar, bazen grubu bir arada tutmak için çabışırken, asıl amacı unutuyorlar, neyi aradıklarını unutuyorlar ve aracı amaç haline getiriyorlar. O zaman dünyamız genişleyeceğine daralıyor, görüşlerimiz kısırlaşıyor. Teferruat öz gibi görünüyor ve bizi birbirimize düşürüyor. Yücelerden yüce olarak yaratılmış insanın, alçakların alçağına düşüşü böyle oluyor. Şimdi din ile eğitimin ilişkisine bakalım.

Din ve Eğitim

Türklerin İslâm dinini bilinçli olarak kabul edişleri ile birlikte eğitim ve öğretimin Kur'ân-ı Kerim merkezli olarak gelişip kurumlaşmasını biliyoruz. İslâm dininde okuma yazmanın, kadın-erkek her müslümana farz, yani mecburi oluşu, Kur'ân-ı Kerim âyetlerinde insanın, yeryüzüne, gökyüzüne, kendisine, görünen ve görünmeyen her şeye, gören, anlayan, düşünen gözlerle bakmaya teşvik edilişi, kültür seviyesinin yükselmesini sağlamıştır. Selçuklularla yaygınlaşıp kurumlaşan, Osmanlılarla geliştirilip devam ettirilen bilime düşkünlük, bilgiyi nerede olursa olsun alma çabaları, seyahatnamelerde ayrıntılı biçimde işlenmiştir. Osmanlı devletinin kuruluş döneminde Anadolu'yu gezmiş olan İbni Batuta, en küçük yerleşme bölgelerinde bile gördüğü medreseleri anlatmaktadır. Kur'ân-ı Kerim'i daha iyi anlamak, Allah'ın eseri olan varlıkları, kâinatı tanımak, ondaki sırları çözmek amacı ile mantıktan matematiğe, felsefeden astronomiye, dil bilimlerinden tabiat bilimlerine kadar, mevcut her türlü bilgiyi almak ve ileri götürmek, Allah'a hizmet, yani ibadet olarak düşünülmüş ve uygulanmıştır. Şüphesiz bu türlü düşünme ve uygulamada, devletin ekonomik ve siyasal gücünün katkısı büyüktür. Fakat bu gücün sağladığı refahın ve kendine güvenin, giderek kendi kendine yeterlilik, başkasından alacağı birşey olmama gibi tehlikeli bir kanaate götüreceği de hesaba katılmalıdır. O zaman için, bize göre her alanda zayıf olan Avrupa'nın, Haçlı seferleri halinde, birleşerek üzerimize geldiklerinde bile başarılı olamamaları, bunun ilelebet böyle süreceğinin garantisi olamazdı. Ne yazıkki, insanlar bunu farkettilerinde genellikle geç kalmış olurlar. Biz güven ve refah içinde

dinlenip duraklarken, Avrupalılar, bizim bilim adamlarımızın hocalık yaptığı öğretim kurumlarında yetişiyor, yeni buluşlarla güçleniyor, zenginleşiyorlardı. Bir gün geldi ki artık biz, kendimize yeterli olamadık, yeniliklere yetişerek arayı kapatma çabalarımız sonuç vermedi. Her alanda yenilgiler başladıkça, ekonomik çöküntü milletimizi bilim alanından uzaklaştırdı. Onu, başını kurtarmaya, ölüm kalım savaşına çekmeye başladı. Artık felsefenin, astronominin, geometrinin anlamı kalmıyordu. Öğretim kurumlarında bu derslerin işi neydi? Hatta öğretim kurumlarının kendilerinin bile anlamı kalmıyordu. Çocuklar ilköğretime gönderilmeye lüzum görülmeden doğrudan doğruya usta yanına veriliyor, bir an evvel ellerinin ekmek tutmasına çalışılıyordu. Padişah II. Mahmud'un, ilköğretimi mecburi kılan fermanı bu açıdan anlamlıdır. Daha önceleri bir padişah fermanı olmadan yaygın olan öğretim, şimdi padişah fermanı ile bile devam ettirilemiyordu. Onu cazip hale getirebilecek her yeniliğe karşı, vicdanları tahrik eden sloganlarla karşı çıkılıyordu. Memleketin her alanına bilim, meslek ve idare adamı yetiştiren medreseler artık özelliklerini kaybediyorlardı. Onların halka verebileceği bilgiler, şer'iyât denilen günlük yaşayışla ilgili dinî tavsiye ve kural-ları aşamıyordu. Kur'ân-ı Kerim'in bu alanla ilgili âyetlerinin sayısı 500 olarak hesaplanmıştır. Demek oluyor ki, Kur'ân-ı Kerim'in bütünü teşkil eden 6666 âyetten 6166 sı artık müslümanların hayatından çekiliyordu. Bunlarla meşgul olan, bunları anlayıp anlatan kimseler artık yetişmiyordu. Bu durum ise, ne dine ne devlete yetiyordu. Devlet adamları ve aydınlar, yenilikler peşindeydiler, yeni modeller arıyorlardı. Fakat bu yeniliklerden her biri o kadar çabuk iflâs ediyor ve eskiyordu ki, ondan sonraki yeni hemen onun yerini alıyor, o da kendinden sonraki yeniye kadar yaşıyordu. İşte Atatürk böyle bir dönemde yetişmiş bir Türktür. Şimdi bu konunun üzerinde duralım.

Atatürk Kimdir?

Onun hepimize bilinen yanlarını tekrar etmeden, konumuza ışık tutacak yanlarına geçmek istiyorum. Atatürk diyor ki: "Çocukluğuma dair hatırladığım ilk şey, mektebe gitmek meselesine aittir". Bu konuda annesi Zübeyde hanımla babası Ali Rıza Efendi arasında tartışma çıkmıştı. Annesi onu, ilâhilerle ve Âmin alayları ile başlayan mahalle mektebine yollamak istiyordu. Babası ise onu, yeni metodlarla (usûlü cedide) öğretim yapan Şemsi Efendi mektebine göndermek istiyordu. Şiddetli tartışmalardan sonra babası işi şöyle çözümledi: Küçük Mustafa önce Âmin alayı ile mahalle mektebine başlayacak, birkaç gün sonra Şemsi Efendi mektebine gidecekti.

Şemsi Efendi özel bir mektebin öğretmeni idi. O, Rüşdiyeyi ve Darülmüallimini bitirdikten sonra, 21 yaşında olduğu halde, Selânik'te kendi mektebini açmıştı. Mektepte o gün için yeni olan uygulamalar şunlardı: Savtî usul, yani harfleri ve sesleri levhalara yazdırarak hecelerle öğretmek, sıralar, kürsü, harita, karatahta, tebeşir kullanmak, tenefüs yaptırmak, cimmastik ve oyun, perşembe günleri öğleden sonra geziler. Bunlar o sırada gereksiz ve "gâvur işi" olarak görüldüğünden, mektep saldırıya uğramıştı. Öğrencilerin, sıraların üzerinde oturup ayaklarını sallayarak Kur'ân-ı Kerim okumaları saygısızlık ve günah sayılıyordu. Sınıfı basmışlar, sıraları, kürsüyü, tahtayı kırmışlardı. Öğretmen ancak kaçarak canını kurtarmıştı. Velilere de baskı yaparak çocukları okuldan uzaklaştırmışlardı. Şemsi Efendi bir süre evinde ders yapmış, fakat evi de aynı saldırıya uğramıştı. Bir ara sokakta da saldırıya uğrayan Şemsi Efendi yılmamış, öğrencilerini evlerinde ziyaret ederek faaliyetini sürdürmüştür. Bir süre sonra Selânik vâlisi Mithat Paşa, Şemsi Efendi ile ilgilenmiş, onun okulunu yeniden açmasını sağlamıştır. 1909 da İstanbul'a giderek Temmuz Bayramı törenlerine, bir grup öğrencisi ile birlikte katılan Şemsi Efendi, padişah Sultan Reşat tarafından da iltifat görmüş, kendisine Maarif Madalyası verilmiştir. Selânik'te kendisine Şeyhulmuallimin denilmiştir. Küçük Mustafa mektebe başladığı sırada Şemsi Efendi bütün bu güçlükleri atlatmış, 14 yıllık tecrübeli bir öğretmendi¹.

Atatürk 12 yaşına gelinceye, yani 1893 yılında babasını kaybedinceye kadar (1887-1893) Şemsi Efendi mektebinde okudu. Babasının ölümünden sonra onun, annesi ile birlikte dayısının çiftliğine gittiği ve kargaları kovaladığı bilinmektedir. Bu duruma üzülen annesi onu, tahsilini tamamlamak üzere, Selânik'e, bir akrabasının yanına göndermiştir. Bu defaki mektebi Mülkiye Rüşdiyesi'dir. Mektebin matematik öğretmeni "Kaymak Hafız" lakaplı dayakçı bir hocadır. O hep öğretmenin bir gün kendisini de dövmesinden korkmuştur. Gerçekten de korktuğu başına gelmiş, dayak ona da isabet etmiştir. Bu öyle şiddetli bir dayaktır ki, Mustafa bir daha o okula gitmek istememiştir. Annesinin, - Hocandır, dövebilir, telkinleri fayda vermemiştir. Annesi bu defa onun, babası gibi ticaretle uğraşmasını istemişse de o, bunu istememiştir. Bir gün gizlice Selânik Askerî Rüşdiyesinin imtihanına girmiş, kazanmış ve kaydolmuştur. Annesi bu olup bitti karşısında itiraz edememiştir. Onun, oğlunun asker olmasını istemeyişinin sebebi, sürekli savaşlardır. Askeri

¹ Yalya Akyüz, Atatürk'ün Öğretmenlerinden Birkaçı, Atatürk Devrimleri Sempozyumu içinde, A.Ü. Eğitim Fak. Yay. Ank. 1981.

Rüşdiye düzenli ve disiplinlidir. Buradaki matematik öğretmenin on a Kemal adını verdiğini biliyoruz. Bu tecübelerdir ki, yıllar sonra Atatürk olarak ona şunları söyletmiştir:

“Eğitimidir ki, bir milleti ya hür, bağımsız, şanlı, yüce bir toplum halinde yaşatır ya da onu esaret ve sefalet terkeder”

Atatürk'ün öğrencilik döneminde eğitim ve öğretimdeki problem sadece yeni-eski çatışmasından ibaret değildir. Benimsenen yeni modellere göre, özel olarak, her kurum ve kişinin açmasına izin verilen, sayısız Batı örneği mektep, değişik amaçları benimseyen gençler yetiştiriyor, bunlar arasında, memleket bütünlüğüne gerekli olan ortak duygu ve düşünce temini mümkün olmuyordu. Yabancıların açtığı ve yönettiği mektepler en çok rağbet görenlerdi. Tecrübeli olduklarından, devlet hizmetlerinde hep onlardan yararlanılıyor, halk da bu nedenle onlara rağbet ediyordu. Türkçe dersi bu okullarda isteğe bağlı idi ve seçmeyenler Türkler oluyordu. Türk çocukları, tamamen tercüme ders kitapları dolayısıyla yabancı kültürü ile yetişiyor, milletine yabancılaşıyor, onu hor görür oluyordu. Atatürk'ün eğitim ve öğretimle son derece yakından ilgilendiğini ve özellikle Öğretim Birliği kanununu anlamak böylece kolaylaşmaktadır (1924). Bu kanunun ruhu, duyguda ve düşüncede, tasada ve kıvançta birlik için eğitim ve öğretimde birliktir. Din eğitim ve öğretimi de bu birliğin içinde düşünülmüştür. Şüphesiz bu kanunla pek çok kişinin menfaati sarsılmıştır ve kanun çok yönden yıpratılmaya çalışılmıştır.

Atatürk ve Din Eğitimi

Öğretim Birliği kanununu yıpratıcı sloganların içinde dine aykırılık da vardı. Bu kanunun sırf medreseleri kapatmak ve dini ortadan kaldırmak için çıkarılmış olduğunu iddia edenler olmuştur. 1925 te başbakan İsmet İnönü, öğretmenlere hitabettiği bir konuşmasında, bu iddianın isabetsizliğini şöyle ifade etmiştir:

“... Yaptığımız işin dinsizlikle hiç bir münasebeti yoktur. Bu sistemde başarılı olalım. On yıl azimle ve başarı ile tuttuğumuz bu yolda yürüyelim, on yıl sonra bütün dünya ve şimdi bize muarız olanlar, yahut tuttuğumuz yoldan din namına endişe edenler göreceklendir ki, Müslümanlığın asıl en temiz, en saf, en hakiki şekli bizde tecelli etmiştir...” Fakat iyi niyete rağmen bu görüş gerçekleşmemiştir. Devrin şartları, halkı yeni yönetime karşı kışkırtıcı dinî-siyasî faaliyetler, Şeyh Said isyanı, Menemen olayı, bazı tarikat mensuplarının kıpırdanışları, vs.

devletin, dinin tesirinden tamamen kurtarılması -lâiklik- anlayışını kuvvetlendirmiştir: "Devletin dini olamaz. Devlet, kendisine karşı girişilen faaliyetleri, din adına da olsa hoşgöremez". Böylece bir sığınma alanı daha karşı görüşlülerin elinden alınmış olmaktadır. Fakat huzursuzluklar bitmek tükenmek bilmez. Bir taraf, lâikliği yıpratarak kendi amacına ulaşmak için onu dinsizlik olarak yorumlarken, diğer taraf, devletin dini olamayacağı prensibini, din öğretiminin de yapılamayacağı şeklinde yorumlar, okullardan din derslerinin kaldırılması yolunda çalışmalar yaparlar. Her iki uç birbirini besler. Her ikisi de güçlenir. Her ikisi de haklı çıkmıştır bir bakıma. Okullardan din dersleri kaldırılmış, İmam Hatip mektepleri ve İlahiyat fakültesi, giderek azalan öğrenci ilgisi sonucu kendiliğinden kapanırken, devlet ve hükümet hiçbir tedbir almamıştır. Tekkeler, türbeler kapatılmıştır. Onlar dememiş miydi, lâiklik dinsizliktir, diye. Diğer taraf için ise yapılanlar hiçbir zaman yeterli görülmez. Aşırılıkların önü alınmaz. Örgün eğitimde ders kitaplarında, İslâm Peygamberi Hz. Muhammed ve Kur'ân-ı Kerim ile ilgili, İslâm inancına aykırı ifadeler yer verilir. Meselâ lise ikinci sınıf tarih kitabının başına eklenen sekiz sayfalık bir kısımda şöyle denilmiştir:

"...Muhammed birdenbire, Allah'ın Resulüyüm diye ortaya çıkmamıştır. O, Arapların ahlâk ve âdetlerinin pek ilkel, ıslaha muhtaç olduğunu anlamış, bunları ıslah için, تنها yerlere çekilerek senelerce düşündükten sonra kendisinde vahiy ve ilham fikri doğmuş... kendisini uyaran gücün tabiatüstü olduğuna inancı, onu harekete geçiren samimi heyecan olmuştur".

Yaygın eğitimde de yayınlar yolu ile kışkırtıcı telkinler yapılır: "Kurân nedir, bir âsarı atıka. Büyük Nutuk var, çağdaş. Kâbe nedir? Dört duvar. Anıt Kabir var, bize yeter. Peygamber nedir?, Devrini tamamlamış bir kavram. Atatürk var ya"... Ortadaki vatandaş her iki tutuma da katılmazken, önemli bölünmeler engellenemez. Değişik dinî akımlar ideolojiler biçiminde gelişir ve Cumhuriyet hükümetlerini tehdit edecek bir seviyeye erişir. Atatürkçülük yolu ile istediklerine erişemeyenler ise onu basamak yaparak yeterince kullandıktan sonra, yıpratıcı tutuma girerler.

1948 de çok partili döneme geçiş hazırlıkları ile birlikte, mecliste, din eğitimini ihmal etmiş olmanın sonuçları tartışılmaya, okullara yeniden din derslerinin konulması istenmeye başlanır. İtirazlar hep lâikliğe aykırılık ve Atatürk ilkelerinin zedelenip zedelenmeyeceği etrafında döner. Sonuçta oylar, İlkokullara din derslerinin konulması ve bir İlä-

hiyat fakültesinin açılması yönünde toplanır. Böylece yeniden din eğitimi ve öğretimi başlar. Kur'ân kursları ile İmam Hatip okullarının ve Y. İslâm enstitülerinin açılması, ortaokul ve liselere de din dersleri konulması birbirini takibeder. Bu defa ne olur? Birbirine zıt fikirlerin temsilcilerinden hiç biri yine memnun görünmez. Birinin iddiası, din eğitimi yolu ile din telkininin kendiliğinden doğacağı, daha doğrusu hortlayacağıdır. Kuvayı Milliye'ye karşı çıkarılmış fetvalar ve Menemen olayı hatırlatılır. Atatürk'ün doğum ve ölüm yıldönümlerinde, 23 Nisan, 19 Mayıs ve 29 Ekim bayramlarında sürekli olarak, "Atatürk'ün Kur'ân hükümlerini ve şeriat düzenini kaldırarak medeni kanunu getirdiği" yolunda yayımlar yapılır. Bunlar Atatürk'ün dini kaldırdığı şeklinde yorumlanır. Atatürk dinin mi, cahilliğin mi karşısındadır? Atatürk dinin karşısındadır, izlenimi yaratılır. Bazı padişahlar için, "kan içici sultan" deyimlerini kullanan şiirler küçük öğrencilere okutulur... Diğerrinin iddiası ise lâik devletin öğretim kurumlarında öğretilen dinden de oralarda yetişen öğretmenlerden de hayır gelmeyeceğidir. Buralara sırf diploma almak için gidilmeli, asıl eğitim dışarda, özel olarak görülmedir. Allah'ın emir ve yasakları varken, İsviçre kanunlarına uymak caiz olamaz... Her iki tarafın memnuniyetsizliği ve giriştikleri karşı yıpratmalar sonucu, devlet-millet bütünlüğünün zedelenmesinden yararlanan dış kaynaklı akımlar ise faaliyetlerini arttırır, büyük ümitlere kapılırlar. Gelişmekte olan memleketimizin güçlüklerini ve yokluklarını işleyerek halktan yana görünüp devlet içinde devlet olurlar.

Şimdi ne yapmamız gerekiyor? Şüphesiz dinimizi ve Atatürk'ümüzü iyi öğrenip doğru anlamamız ve değerlendirmemiz. Atatürk'ü dinsiz ve dine karşı gösterenlerle böyle göstermekte çıkar umanları da Atatürk'ün dindar ve dine saygılı tutum ve sözlerini bir taktik olarak yorumlayan ve yorumlamakta çıkar umanları da teşhis ederek saf dışı etmemiz. Onların peşine takılmamız. Atatürk ne dinsizdi ne riyakâr.

Dinimiz için de devletimiz için de her şeyden önemli olan birlik ve bütünlüğümüzdür. Atatürk bizimdir, padişahlarımız da bizimdir. Biz Türküz, onlar da Türktü. Onlar Müslümandı, biz de Müslümanız. Atatürk Batılılaşmaktan yanaydı da, ondan önceki devlet adamlarımız değilmiydi. "İlim müminin yitik malıdır, onu nerede bulursa alır". "İlim Çin'de bile olsa alınır"... da Avrupa'da veya Amerika'da olursa alınmaz mı? Atatürk'ten önceki devlet adamlarımız dindardı da Atatürk dinsiz mi idi? Atatürk, camide minbere çıkarak hitabede bulunmuş tek devlet adamıdır. Atatürk, Türk dilindeki en büyük Kurân tefsirini hazırlatan devlet adamıdır. Atatürk, Sadettin Kaynak ve diğer hafız-

larla birlikte Ramazan gecelerinde, camilerde mevlidler düzenletmiş Türkçe Kur'an-ı Kerim tilâveti denemelerinde bizzat bulunmuş ve kendisi de okumak suretiyle denemiştir. Yeterli zevkin verilemediğini görünce, bundan vazgeçmiştir. O, akli ile olduğu kadar gönlü ile de bu alanda çabalamış bir devlet adamımızdır.

Atatürk, çok zor şartlarda çalışmış, çabuk yıpranmış, genç ölmüştür. Din konusunda bırakılmış boşluk, manevi terbiyenin yüceltilmemiş olması, kendisince farkedilmiştir. Milliyet gazetesinin 16 Kasım 1974 tarihli nüshasında, "Manevi Potansiyelimizin Bataryaları" başlığı altında, Ruşen Eşref Üneydin'in, Atatürk'ün Fikir Kaynakları ile ilgili bir yazısı vardır. Orada Ruşen Eşref Üneydin şunları anlatmıştır:

"1928 ya da 1929 yılı olsa gerekti. Sıcak bir yaz günü Yalova'daki Atatürk köşküne gitmiştim. Başbaşa konuşuyorduk... Ben izin isteyerek ayrılmak istedim. Bırakmadı. "Otur, seninle konuşacağım" dedi. Oturdum. Masanın üzerinde duran bir kitabı eliyle gösterdi. Tarih felsefesi ile ilgili Fransızca bir kitaptı...

— Yaptıklarımız tehlikede, dedi. Ben heyecanla sordum:

— Hangi yaptıklarımız?

— Cumhuriyet dahil, ne yapmışsak.

— Aman paşam olamaz. Devletimizin içte dışta itibarı büyük. Asayiş sağlanmış, memleketi onarıyoruz. Her şey ilerlediğimizi gösterirken yaptıklarımız nasıl tehlikede olabilir?...

— Biliyorum, biliyorum, diye başını salladı. Sonra gülümseyerek konuşmasını sürdürdü. - Maddi potansiyelimiz yerinde, ama manevi potansiyelimizin bataryaları boş... Bugün şu kitabı okuyordum. Yazar bir yerinde "Tarihten, zaferlerden, büyük adamlardan yoksun milletler, maddi imkânlardan yoksun olmasalar da ciddi bir sallantıya dayanamazlar, çöküp giderler" diyor. Birdenbire düşündüm: Lâiklik dedik, dinle ilişkimizi devlet olarak kestik. Cumhuriyet rejimimizi tehlikeye düşürmemek için saltanat devrini kötiledik. Lâtin harflerini aldık, yeni kuşakları binlerce yıllık geçmişinin hazinesinden yoksun bıraktık. Biliyorsun, bunları yapmak zorundaydık biz. Batının bir parçası olmak gerekti. Ama ya açılan manevi çukurlar? Bunlar yaptıklarımızı giderek tehlikeye düşürür. Bugünün meselesi değil bunlar elbet. Biz yüz sene sonrasını bugünden düşünmek zorundayız. Türk soyu ve ulusu ile kıvanacağımız varlıklarımızı tarihin tozlu raflarından indirip ortaya koymalıyız. Nasıl bir soydan geliyoruz, neler yapmışız? Uyarlığımızın dün-

ya uygarlığına katkısı nedir? Milli Misak sınırları içinde kalan topraklarımızın geçirdiği tarihi dönemler nelerdir? Yer altında ve yer üstündeki hazinelerimizin envanteri nedir? Yetiştirdiğimiz büyük adamlarımızın hayatları, gerçek düşünceleri nelerdir? Bütün bunları arayıp ortaya koyacak bir müesseseye ihtiyacımız var. Böylece milletimizin manevi temelleri sağlamlaşır, morali yükselir, büyük hamlelere girişir. Tarihimize ve dilimize önem vermek zorundayız”.

Görüldüğü gibi Atatürk’ü çok iyi tanımamız, Atatürkçülüğü doğru anlamamız, onu devam ettirmek için neler yapmamız gerektiğine objektif olarak karar vermemiz gerekmektedir. Şüphesiz bununla birlikte, bu bilgilerimizi ve yapacağımız işleri, milletimize anlatabilmemiz ve onun desteğini sağlamamız önem taşıyor.